



PARTIZANSKA KNJIGA

Edicija  
Stari majstori  
Knjiga 3

Partizanska knjiga

Sabrana dela Đure Đukanova

Knjiga 2

Domaći sapun

Luda pali sveće

© Za ovo izdanje Partizanska knjiga

Urednici *Partizanske knjige* zahvaljuju Mokrinčanima i dragim prijateljima Srđanu V. Tešinu i Mići Vujičiću na podršci i svesrdnoj pomoći prilikom rada na ovoj knjizi.

Objavljivanje ove knjige omogućila je Mesna zajednica Mokrin.



Месна заједница  
Мокрин

Urednici:  
Srđan Srđić  
Vladimir Arsenić

**Đura Đukanov**

**DOMAĆI SAPUN  
LUDA PALI SVEĆE**

Kikinda, 2017.



# **Predgovor**



# Đura Đukanov: PREPREKA ZA SMRT

## 1.

Posmatrao sam izdalje pisca Đuru Đukanova. I na ulici, u biblioteci, za šankom, bio je pomalo pognut. Svaki put bih pomislio: on neprekidno stoji kraj police s knjigama i razmišlja koji će naslov izvući. Nije bilo granice između života i literature.

„Ja se sporo oblačim“, kazao je. „Otkad traje bombardovanje, spavam obučen. Kao kauboj!“

Pod prozorom je zagrmeo tenk, na asfaltu je ostao trag gusenica. Jedan rezervista, poznat u rokerskim krugovima, smešten u osnovnoj školi s ostalim vojnicima, ušao je u mokrinsku knjižnicu i tražio Hemingveja. Raša Popov je sedeo za velikim bibliotečkim stolom; motiku je ostavio pred vratima (rat je, bio je ubeđen da čovek mora da radi baštu).

Đura Đukanov je ljubazno odbio da mu pozajmi *Zbogom oružje*. Saopštio je da dela Ernesta Hemingveja nisu za ovo vreme. Sećam se da je upotrebio reč *dečko* – izgovarao ju je samo kada bi se iznenada uozbiljio. Upamtio sam Rašin izraz lica. Shvatili smo kakvom je vagom merio moć napisane reči.

U pogovoru za zbirku priča *Domaći sapun* (1982), Popov je ljude iz Đukanovljeve proze nazvao *spopadnutim*. Opasni su, pisao je, opasni po sebe same, najpre. Dejstva junaka povezao je u šestokružni lanac. „Samouništenje – uništavanje moralnom kaznom –

ubistvo iz strasti – patnja od društveno-ekonomske surovosti – podleganje surovij majci prirodi.“

Ravničari su čemerni i razapeti unakrsnim silama. U tematski šestokružni lanac poređao je demone, uništitelje sudbina: „Životinje – Edipova porodica – Demon alkohol – Demoni iz ljudskih bića zaostali u glavama još iz neistorijskog doba – Apsurd samoće – Društveni apsurd.“ Sažeo je piščev stav prema svetu: iz tamnog vilajeta treba izaći, ali njegovo postojanje ne treba skrivati.

„Dečko, nemoj da vučeš noge“, rekao je dok smo hodali glavnom ulicom. Tek sam bio počeo da studiram u Beogradu. Imao je oko za detalj. Sa svakim korakom, zanosio je celu desnu stranu tela. Iz daljine, činilo se da vrhom kažiprsta okreće stranicu.

Dva pisca, gosta biblioteke, kladila su se u novac da niko u Mokrinu nije pročitao roman njihovog kolege. Delo od osam stotina stranica. Polako su izvlačili knjigu s police, onako kako kockari otkrivaju znak na rubu karte. Na kartonu s popisom čitalaca stajalo je samo jedno ime.

Dura Đukanov pisao je prepoznatljivim, nečitkim rukopisom. Banuo bih u biblioteku i zatekao ga dok ispravlja stranice novog romana. Brzo bi sklonio papire ispod fascikle.

Naučio sam da prepoznam crte na piščevom licu, izraz oduševljenja, tren u kojem još uvek boravi u svetu fikcije. Mislim da sam nekoliko puta, hodajući na prstima, otkrio tačke u koje se zagledao; fascinaciju nekom idejom, prizorom ili pričom čiju bi snagu kasnije mogao da pretvori u umetnost.

Pravo je čudo kako je umeo da grub i iskrivljen jezik svakodnevice pretvori u snažan i savršen izraz. Način na koji je pisao, posvete na poklonjenim knjigama, deliće rukopisa što su mi se iznenada otkrili, doživljavao sam poput pokušaja bekstva iz teškog rečnika paorske



stvarnosti. Zavoji na pisanom slovu *đ* ličili su na korpu s balonom.

„Iznad ovozemaljskog čovek se može uzdići jedino u korpi privezanoj za balon sopstvenih misli.“

## 2.

Ponekad zastanem, spustim ruke na revere i brzim poketom povučem jaknu naviše; pokret nesvesno preuzet od Đure Đukanova. On stoji, neprekidno pred policama, i podiže zelenu vetrovku brzim pokretima.

Kao da izvlači list papira iz mašine za kucanje.

Traka je ostavljala braon otisak (boja zemlje za koju je lancima vezao svoj književni svet). Vukao je oštricu po površini, ulazio u utrobu i pokazivao ožiljke.

U kolumni, štampanoj u mesnom listu, ispisivao je autobiografiju, pišući o prijateljima. Mešao ih je s likovima i pročitanim delima. Pecaroši, dirinčenje u fabrici, otkrivanje stripova i umetnosti. Potpuno pretapanje imaginarnog i realnog sveta, u bogatoj jezičkoj igri otkucanoj na hartiji nalik ispucalom tlu. Tvrd realistički pristup koji prelazi u fantastiku.

Književnik Aleksandar Tišma, recenzent zbirke priča *Luda pali sveće* (1988), opisao je u dnevniku (baš te godine) kako s velikim oduševljenjem čita *Arturovo ostrvo* Elze Morante. „Tužan sam na svečan način što i ovako star mogu da doživljavam knjigu, roman, priču, kao najličnije događaje. Knjiga je prepreka za smrt, slavljenje života u njenoj senci.“

Dura Đukanov, knjižničar u mokrinskoj biblioteci, s velikom je obazrivošću preporučivao naslove; radilo se o životu i smrti. Nije podnosio malograđanštinu, kič, književna prenemaganja i nadripisce. Izbegavao je literarne večeri.

U pozadini, s vremena na vreme, začuo bi se stari radio. U nos se uvlačio miris stare hartije i vlage. Smena se završavala u pola tri. Pre nego što bismo krenuli, tresao je muštiklu u presavijeni papir. Zatim se desnom rukom oslanjao na *Rečnik književnih termina*, ustajao i gasio svetlo. U ruci je stezao ključ.

Dok je prelazio prag, razmišljao sam o granicama njegovog sveta. Iz lektire, izlazio je na ulicu, u fikciju. Možda je zato često ponavljao rečenicu: „Sve je proza!“

Na kraju pešačke maršrute, nalik liniji kojom je na marginama markirao dobre rečenice u knjizi, razišli bismo se ispred Birca. Lokal je ranije služio za prodaju pogrebne opreme, pa su kafanu od milja nazvali Mrtvačnica. Ne znam da li se šalio, ali na ulazu mi je objasnio kako se tu igraju bilijarski turniri. Pobednici gubitnicima skidaju skalp.

„Kao Indijanci?“, upitao sam.

„Hajde!“, rekao je.

Nisam se usudio da koraknem.

Podigao je vetrovku.

Uvukao papir u mašinu.

Okrenuo se.

Prešao na sledeću stranicu.

Ušao.

Mića Vujičić

**Domaći sapun  
(1982)**



## KUKU, TODORE

Gledajući kljakavo stvorenje, koje mu pruža skoro providne ručice s dugim i nagore savijenim zanokticama, Todor se sve više smotava. Liči na grbave vrbe nadnete nad mutnim plićakom Đukošinske bare.

Da ti je Marija krstavu žavu rodila, sretniji bi bio. Tresneš je o zemlju, petom zgnječiš, baciš u najdublji bunar. Zavijenu u kockastu maramicu odneo bi je pop-Lefteriju: „Presvetli oče Lefterije, skrušeno bi počeo, ovu žabu rodila je moja ćerka!“ Nedelju-dve, koji mesec, ili godinu – pričale bi torokuše po Mokrinu kako je tvoja Marija umesto zdravog deteta rodila buljavu kreketušu. Na kraju bi sklopile žvalava usta. Legla bi stvar. I za Milkicu Pendžerošovu doskoro se govorkalo da je majka dva vodena pacova: plavog i crvenog. Kazna božja, kažu, jer se svake godine prasila kao najbolja krmača seoska. Decu je, još sluzavu i glindžavu, zapakovanu u kartonske kutije, ili zamotanu u stare novine, bacala u jendeke, keretinama. Pre stravičnog porođaja, tvrde dalje, okićen bagremovim grančicama, iroški nakrivivši šešir, u Milkičinu kuću ušao Pera Ludak. On ju je oslobodio prvog pacova. Po sobi se razlegla cika, kada se na vratima pojavi drugi gost – Padavičar Zoki. On izvuče drugog. Otac crvenog pacova je Pera, otac plavog Zoki. Takve priče kuržile bi i oko Marije. Neko bi žabi dodao velike bubuljice, neko šareno perje oko očiju.

Kome govoriš, Todore? Plesnivim zidovima, ćoravom mačoru, pletenoj lebari što prazno zeva u plafon, pacovima. Vidiš kako izviruju iza šifonjera, čekaju, žgadije zaražene, da zaspimo. Jednog dana

navaliće. Ko zna, možda će i nas naći načete, pogriženih ušiju, isisanih očiju, raščvakanog stomaka! Neće gazda Isidor biti jedini kojeg su pojele ove sitne i oštrozube napasti. Nemi su otrcani šifonjeri, nema odela puno moljaca, razbijena okna na prozorima, prazni svinjci. I naherena kapija, i zaparložena zemlja, i komšije. Jeidno miševi korboluju po tavanu. Cijuču ko da je kuća već pusta.

Idi redom. Prvo Irinka. Umrkla je, kaži, u subotu. Stenjala je i buncala. Navikao si na to. Pet meseci se prevrtala po krevetu, kašljala, znojila. Sagu iz dunje sa sto voda ne bi isterao. Zakrkljala je kad si pomislio da je zaspala. Skočiš sa kreveta, brže bolje kresneš šibicu. Beči se tvoja žena, oči joj krupnjaju. Očekivao si da će ispasti. Podmetnuo si obe šake ispod njenih duplji. Irinkine oči su se prevrnule, nisu ispale. Gledao si belilo zenice. Čuo kako siče, piskavo, kao kljukana guska. To je smrt? Kad zevneš, kao veštac se izbečiš, kao šljiva pomodriš, pa se svi uplaše da ćeš takav i ostati, da sanduku niko neće smeti da priđe. Posle te brišu krpama zamočenim u mlaku vodu, nikako u toplu, jer bi se raščvario i otkravio kao Sneško Belić u proleće. Maramicom ti stežu vilice, da se ne bi ukočio razjapljenih vilica. Ruke ti svijaju na stomak. Prstima sklapaju kapke na očima. Ovi, trenutak-dva, ostanu slepljeni, pa se rasklope. Belilo tvojih beonjača bulji u plafon. Onda u duplje, ako su ti okice krupne, uglave pet banki. Zapevaju, poje i celivaju te, oni rođeniji, u usta, a ostali u šaku. Kad iziđu iz sobe, krišom brišu usta maramicom i pljuju. Zgađeni. Bio je kraj leta, negde oko Ognjene Marije, perje zaklanih petlova razvejavao je vetar, krunili se ugari. Slinio si kao Kila Bogomoljka. Čulo se do neba, ispod zemlje. Marija, stomaka napetog do grla i umotana u crn šal, držala te ispod ruke leve, a Čedomir, zet ti, ispod ruke desne. Ispred vas drvena kola, u kolima sanduk. Klati se i udara o stranice. Kočijaši komšija Guta. Radovan, Gutin unuk,

drži krst i gladi nov peškir. Iznenada, iza Kukurikinog čoška istrči bik. Bičina. Na glavu mu navučen džak, ispod vrata vrpcom stegnut, krvav i rasečen po sredini, između rogova. Ko zna da li bi naleteo na kola da Radovan nije vrisnuo. Zažagorile su babuskere. To čula razjarena životinja, ukopala se u mestu, valjda procenjujući odakle dopiru krici i žagor, pa jurnula. Vodila ju je, činilo se, nečastiva sila. Bubnu pravo u zadnji levi točak kola. Preko stranice se prevalio Irinkin sanduk. Vrišteći i zapinjući jedna za drugu, žene se skloniše u stranu. Tek kad bik, frkćući i kopajući kopitama zemlju, pokuša da izvuče zaglavljene rogove, pojaviše se kasapi sa širokim sekirama. Na licu mesta, dok se životinja koprcala i rikala, počеше je, naizmenice, udarati po vratu i glavi. Krv je šikljala kao iz prerezane petlove šije. Nem i skamenjen, ni pet koraka dalje od kola, držao si Mariju. Njeno lice belelo se kao Irinkin pokrov. Rađanje tvog unuka, drugog kolena tvog, zaglušila je potmula rika zasopljenog bika. Oko raskrečene Marije okupljale su se žene. Zakivao si poklopac na sanduku. Činilo ti se da dečiji vrisak dolazi ispod pokrova. Da vrišti mrtva Irinka.

Marija je umrla posle nekoliko dana. Čeda pobegao u Nemačku. Ostalo ti je prerano rođeno dete. Umobolno i bandoglavo. Bekelji se, plazi, tegli crvenkaste uši.

Ne plaći, Todore. Pomiri se sa sudbinom, tako je moralo da bude. Uzmi to kljakavo derišće u ruke, iznesi ga na ulicu, digni više od najvišeg paorskog odžaka, pravu u nebo zaurtaj:

**OVO JE MOJ UNUK!**